

predominen les formes diftongades, fins al mateix lleonès occidental, car ja veiem *riego* «río o arroyo» l'any 905 en un doc. de Sahagún, si bé encara «*rego* de Alare» el 1065 i *rego* el 1176 (Vignau, *Índice de Docs del Mon de Sab*, s. v.) MzP1 el recollí sovint en els seus *Oríg del Esp*: *rego* Lleó a 917 (veg. la cita a *rotllo*); «illa canal cum sua serna, de *riego* ad *riego*» a 927 (en còpia de fi S XI, *Oríg*, p. 163) de Santoña (però és sabut que les anomenades «Astúrias de Santullana» són lleonès oriental més aviat que cast.-viejo), «per illum *regum* que discurrere ad iusso» Lleó a 951. A Astúries «*rego* das Mozolas» a 1263, avui «*riío de las Mozuelas*» (Fz Guerra, *Fuero de Avilés*, p. 76) (doncs, amb diftongació retardada tant en la o com en la ɤ

Avui tenim *riegu* «rego, sulco» i *regueiru* «arroyo que pasa por un valle entre dos montes» en l'asturià extrem-occidental descrit per Aake W Munthe (i Gçv. Viana, *RLus* 1, 284) Car en la zona entre Valdés i l'Eo, per més que sigui de la província d'Astúries, el llenguatge, un poc mixt, en rigor és ja galleg, i allà diuen *rego* per a «surco natural o artificial con o sin agua»: deu ser ben bé com en català, car fins usen la nostra frase sacramental 'salta, borni, que hi ha un *řék*» (Bna, 1912 ---) vestida a la gallega. «alza, cego, que hay un *rego*» (Acevedo Fz) Ast. centr. *riegu* (Rato) i or. «surco que se hace con el arado en las tierras de labor para desaguarlas»; i amb derivat *regonada* «torrentera» (Vigón, *Vocab de Colunga*).

Es sabut que no hi ha un cast. *riego* (si doncs no és el postverbal que vol dir 'acció de regar, irrigació' mer derivat de *regar*, RIGARE, que quasi tothom en discerneix impertorbablement), i que això tampoc s'hi troba en cast. antic ni en cap forma dialectal castellana: és, doncs, un dels casos més típics de vella afinitat cat.-port. donant-se la mà per damunt de Castella (JCor, *El que s'ha de saber de la ll. cat.*, p. 18) Tanmateix aquest (una mica com el cas paral·lel de *còrrec/còrrego*) havia sobreexigit un poc, en temps remot, potser formant una espècie de tènue garlanda tot al voltant del gran nucli central de la «meseta» per les comarques de l'Ebre superior (i potser també cap al Guadarrama?).⁴

En tot cas ens en assenyalen algun testimoni arcaic, en certes zones de l'extrem Nord: «in *riego* Beseca» en variant d'escriptura, allà on el text principal porta «molinós i pescarias ['peixeres, rescloses'] et kannarietas in flumine Vesca» (hi ha un indret de tal nom no lluny del monestir de Valpuesta, d'on és aqueix doc de 1011); crec que també és això, si bé amb la coneguda notació imperfecta *re* per *re* (dels *Reyes Magos*, i ben estudiada per MzP1, *Oríg.*), en dos docs. de Oña anys 1096 i 1129, que porten «in *rigu* de Uena», «illo *rigo*» (que MzP1. vol explicar malament per RIVUS, *Oríg*, 265-6). Realment n'hi ha un passatge inequívoc en els *Milagros* de G. de Berceo (c. 1230), que era de la Baixa Rioja: «las quatro fuentes claras que del prado manaban / los quatro evangelios esso significaban, / ca los evangelistas quatro que los dictaban /

quando los escribién, con ella [la Verge] se fablaban; / quanto escribién ellos, ella lo emendaba, / eso era bien firme lo que ella laudaba: / parece que el *riego* todo della manaba» (v. 22c) Però aquesta garlanda, no sols era molt prima sinó a penes consistent, i aviat s'esvaí.

Passant a l'altra banda dels Pirineus, trobem el mot en una part considerable de les Terres d'Occ, si bé enlloc no s'hi allunya molt dels Pirineus. Ja a l'Edat Mitjana: oc ant *rec* 'rierol', 'fossat de desaigne', 'braç derivat d'un canal', i també 'canal de molí'; en les Memòries municipals de Jacme Mascaró de Beziers «venderon als cossols de Bezès tot lo dreg que éls avian en los molís del *rec*» (S. XIV o XIII) així com en la Costuma de Castelnau d'Arri i en les Deliberacions del consolat d'Albi, dels anys 1372-1388 (PSW VII, 80). Avui l'àrea del mot, segons l'ALF («(sauter outre) un ruisseau», mapa 1175), té una forma singular. la resposta va ser un *řék* només en el SE del Bearn (punts 692 i 693), després saltant fins a l'Aude (id. a tot el dept; i no cal dir que a tot el Ross), però amb (*a*)*řiy* a totes les comarques intermèdies i a la resta del bearnès, gascó de la plana i Alta Garona; en canvi des de l'Aude a tot l'Erau (excepte un sol punt a l'extrem NE), a tres punts del Tarn (755, 743 i 764, Est i O. però no centre) i dos punts a l'extrem SE de l'Aveyron (746, 748) De fet manca en els H.-Pyr., V. d'Aran, Comenge i país de Tolosa

D'altres fonts no ens permetran pas augmentar-ho de gaire: Rohlf's trobava *arrèc* en el Bearn, en el capdamunt de les valls de Baretons, Aspa i Ossau (Aramits, Lescun, Beost i Vielle d'Ossau); i més ençà, res, fins molt a l'Est, a l'Arieja, part veïna a Andorra: Auzat i Sorjat. Pels lèxics patuesos veiem que també s'havia usat per les Landes: *arrec* «petit vallon, ravin» (Métivier, *Agric d L.*, 712); Alt Arieja *řék* 'solc profund per dur aigua al camp de conreu' (Fahrholz, *W. u W. Hoch-Ar.*, 62). L'ALGc permet només afegir-hi alguns punts esparsos del Pirineu gascó: *arřék* en el caire oriental del Bearn (a Arbeost) 'canal de regatge que distribueix les aigües d'un barat (canal més gros) entre les diferents *rigoles*' (IV, 1113), i a l'Arieja *řék* «fossé» a Couffens-Aulús-Saurat (II, 226), «ruisseau» a Siguer (E d'Auzat, ratlla d'Andorra, III, 996) Vaysier dona *rèc* amb el sentit de «ravin ---» com a propi de St. Africa (s. v.) i diferenciant-ho de *bàlat* (s. v.) a la major part del país i de *ri(g)ale* o *riale* en el Segalà.

Els dos *Dict. Topogr.* ens porten a adonar-nos de l'intens arrelament del mot. A l'Aude, Sabarthès en registra un sens fi, dits *Le Rec* (mas) o *Rec de ~*: d'això uns 50, quasi tots «ruisseau»; la menció més antiga «in *recco* de Merdans --- in *recco* de Merdancio ---», l'any 1175 (amb -c- més sovint que amb -cc-), però moltes altres de medievals, i ja in *rego* *Torrentoso* l'any 1163 (s. v. *Tourrent*, a Camplong); només n'hi manquen de cinc cantons extrems (Sijà i altre extrem Belcaire, Belpèch, Concas, St. Hilari); potser més nombrosos que enlloc, en el cantó de La Grassa, on hi ha, p. ex., *Recum versum Turrem*, a. 1167, *Recum de Arbossario* 1260, *Recum dels Agusadors* 1316